

Конотопська відьма (стисло)

Григорій Квітка-Основ'яненко

Сумний та невеселий сидів на лавці у світлиці конотопський сотник Микита Уласович Забрьоха. Він із славного козацького роду, усі його діди й прадіди були сотниками. Коли не стало батька, Микита схаменувся, що йому вже двадцять п'ять, а він і досі не одружений. Вирішив поїхати свататися до багатой і вродливої хорунжівни Олени, яка жила одна з братом, що збирався у ченці.

Забрьоха приїхав на хутір Безверхий буцімто за брагою для волів. Побачивши хорунжівну, не міг до ладу сказати, що хоче свататися. Вранці на снідання подали печеного гарбуза, і сотник із соромом зрозумів, що йому відмовлено. Тому-то він і був такий невеселий.

До смутного й невеселого Забрьохи прийшов сотенний писар Прокіп Ригорович Пістряк, щоб скласти рапорт про наявність козаків на черговій перевірці. Писар був "ученою" людиною і говорив такою сумішшю канцеляризмів, що його мало хто розумів. Щоб не збитися з ліку, рахуючи козаків, Пістряк робив зарубки на хворостині, яка була така довга, що він ніяк не міг занести її до хати. Забрьоха порадив переламати хворостину, і вийшло так, що саме на за-• рубці. Почали рахувати — не вистачає одного козака. Вийшов писар на вулицю, склав хворостину, перерахував козаків — усе сходиться. Зайшов в хату з переламаною лозиною — знову немає, вийшов — є. Розсердився, лається, хто з козаків од нього ховається, Забрьоха здогадався, що одна зарубка губиться на переломі, підняв на глум приятеля. Той дуже розсердився, викинув хворостину, відмовився обідати із сотником і задумав йому помститися.

Прийшов Пістряк до сотника, спочатку відмовився обідати, а потім сів і почав "сокрушати" все підряд. Розговорилися про те, чому довго немає дощів. Писар сказав, що це через відьом, —їх треба викоренити, випробовуючи водою. І порадив послати кривого Ілька до вищого начальства з рапортом про те, що вони не можуть виступати із сотнею у похід, як наказано, бо будуть топити відьом, сподіваючись таким чином усунути Забрьоху із сотникування.

Вранці у "славному сотенному містечку" Конотопі всі зібралися біля ставка дивитися на відьом. Зв'язали сім баб. Одна з них, Пріська-знахарка, якось дала писареві замість приворотного зілля проносне, то він "став на неї гонитель". Друга, Химка, могла відгадати, хто що вкрав і коли збрехав. На неї пан Ригорович був злий за те, що сказала, ніби він у сусіда бджоли вкрав.

Третя — Явдоха Зубиха, яка вдень була стара-стара, а вночі молоділа. Четвертою була Пазька, яка нишком чаклувала, п'ятою — Домаха, що капості людям тайкома робила. Були ще Векла, котра мала гроші, та не позичила чи не дала Пістрякові, й Устя, дочка якої піднесла писареві гарбуза. Жінок кидали у воду. Котра тонула — витягали, бо не відьма, і, якщо вдавалося, відкачували. Уже кинули шістьох, а відьми все немає. Взялися за Явдоху Зубиху. Вкинули у ставок, а вона все плюсь-плюсь, як

рибонька, плаває та сміється. Стали її ловити, поклали на лавку та й б'ють різками. А вона глузує з усіх. Тут з'явився старий чоловік Демко, що знався на чаклунстві. Одвів од усіх ману, тоді люди побачили, що б'ють не відьму, а колоду. Схопили Явдоху й дали добре хльосту, поки попросилася, закричала, що поверне дощі й роси, ще, може і йому, Ригоровичу, в пригоді стане. Писар подумав, що дійсно відьма може йому допомогти, тому наказав відпустити її.

По обіді заявився Пістряк до сумної після прочухана Явдохи Зубихи, приніс подарунки й попросив, щоб допомогла йому стати сотником, а він дозволить їй вільно чаклувати.

Тут прийшов Забрьоха, теж із подарунками, й попросив відьму приворожити до нього хорунжівну. Явдоху зажадала, щоб вигнали з Конотопа Демка, який одвів ману од людей, і через це її впіймали та побили насправді.

Біля хати у своєму Безверхову хуторі сиділа Олена Йосипівна й сумувала за своїм коханим, що пішов у похід із козаками. Раптом перед нею невідомо звідки з'явилася бабуся і сказала, що все в неї буде добре, її судденко Дем'ян Халявський скоро прийде. І вони пішли в хату чаклувати, а потім хорунжівна заснула.

Смутний та невеселий стояв перед сотнею Микита Уласович. Писар повідомив, що треба йти до Чернігова, а сотник відмовився, звелівши козакам розходитися вечеряти.

Раптом щось сталося: пан Уласович закричав, піднявся в повітря й полетів на Безверхий хутір, де чаклувала Явдоху. Відьма зробила і так, що хорунжівна у сні зреклася Дем'яна і попросила віддати її за Микиту. Після того Зубиха відправила сотника додому у ступі й веліла чекати, коли по нього пришлють.

Олені відьма порадила послати брата до Забрьохи, а самій готуватися до сватання.

Дуже засмучений був пан судденко Дем'ян Омелянович Халявський: хотів засилати старостів до панни Олени, а йому сказали, що вона вже просватана за сотника Забрьоху. Тут прийшла Зубиха й наказала Дем'янові готуватися до весілля.

Повільно й неохоче збиралася панна хорунжівна до церкви на вінчання. Явдоху їй допомагала, потім вискочила надвір. Знайшла стару бідну дівку Солоху, прибрала її, привела до церкви й сказала, щоб чекала нареченого. Який козак візьме, хай сміливо за нього йде заміж.

Тим часом Зубиха зняла чари з хорунжівни, і та відмовилася від Забрьохи. Хотіла йти додому, а відьма сказала, щоб відмовилася у церкві привселюдно. Прийшли — а там пан судденко у наречених. Схопила його Олена, та й обвінчалися вони.

Микита Уласович теж готувався до весілля — гарно вдягнувся, чистенько виголився, підстриг чуба. Пістряка запросив старшим боярином. Хотіли вийти з хати, а двері пропали — суцільна стіна. Та ось увійшла Зубиха, що двері сховала, сказала йти мерщій до церкви й брати, незважаючи ні на що, ту дівку, що стоятиме на рундуку. А вона потім зніме всі злі чари. Взяв Забрьоха криву й сліпу дівку Солоху, повів вінчатися, а пан Пістряк "кишки рве зо сміху".

Стали грати весілля, аж тут прийшов лист із Чернігова, що за невиконання наказу Забрьоху знімають із сотників, а призначають Дем'яна Халявського.

Пістряк пішов вітати нового сотника, а той його прогнав і зняв із писарів. Повернувся Прокіп Ригорович до Микити Уласовича, й запили вони з горя.

Пан сотник Халявський побув при владі недовго, бо щось там процвиндрив. З жінкою його поєднала відьма, тому недовго вони в мирі жили. Демян побив Олену через ревності до нового молодії і писаря, якого одразу ж прогнав.

Найбільше дісталось Зубисі, "конотопській відьмі", котра при Халявському була в розкошах і почоті, а потім "на неї увесь мир плюнув", то вона швидко й померла.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Гумористично-сатирична повість "Конотопська відьма" є найвизначнішим бурлескно-реалістичним твором письменника. У ньому висміюється неосвічена, нікчемна частина козацької верхівки, якій чини діставалися не за дійсні заслуги, а в спадщину. Основні заняття сотника Забрюхи, писаря Пістряка — їжа, випивка, інтриги, "боротьба з відьмами", до яких вони потім не цураються звертатися. Фантастичні елементи у повісті тільки підсилюють комічність постатей головних героїв.